

ازدواج سفید: تغییر سبک زندگی در ایران یا معضل اجتماعی؟

شیرین شکیب

ازدواج سفید در شهرهای بزرگ ایران رو به گسترش است. آیا زیرساخت‌های فرهنگی برای پذیرش این پدیده آماده است؟ اولین پژوهش میدانی از انگیزه‌ها، میزان تحصیلات و مشکلات پیدا و پنهان زوج‌های ازدواج سفید گزارش می‌دهد.

زندگی مشترک دختر و پسر بدون ازدواج رسمی و قانونی که در ایران به نام ازدواج سفید شناخته می‌شود، با وجود موانع قانونی، شرعی و عرفی در حال افزایش است. آیا این پدیده نشان می‌دهد که نگرش‌های منفی در جامعه درباره این نوع زندگی مشترک تغییر کرده؟ آیا رفته رفته ازدواج سفید برای جوانان به جایگزینی برای ازدواج شرعی تبدیل خواهد شد؟

ماهیت پنهانی ازدواج سفید دسترسی به آمارها و تحقیق درباره آن را همواره مشکل کرده است.

به تازگی کامیل احمدی، مردم‌شناس و پژوهشگر، از تحقیقی جامع درباره ازدواج سفید رونمایی کرده است که اولین پژوهش آماری و میدانی درباره این پدیده اجتماعی است. این پژوهش که گردآوری آن یک سال و نیم زمان برده، حاصل تحقیق میدانی از ۲۱۶ نفر است که ازدواج سفید داشته‌اند و در سه کلان‌شهر تهران، مشهد و اصفهان انجام شده است. این کار علمی با نام "خانه‌ای با در باز" در وبسایت این پژوهشگر منتشر شده است.

احمدی در مقدمه این پژوهش، از ازدواج سفید به عنوان یک "پدیده اجتماعی رو به گسترش" یاد می‌کند که از سوی دولتمردان مسکوت گذاشته شده و تحمل می‌شود. با پایین آمدن نرخ ازدواج‌های رسمی و رشد پدیده طلاق، تمایل به ازدواج سفید بیشتر شده و حتی می‌تواند بر پایین آمدن درصد ازدواج‌های رسمی بی‌تأثیر نباشد.

در حالی که این نوع زندگی مشترک از سوی برخی از جوانان، آگاهانه به عنوان سبکی از زندگی پذیرفته شده است، برخی مسئولان و کارشناسان به آن با عنوان معضل اجتماعی اشاره می‌کنند.

انگیزه‌ها در ازدواج سفید

یافته‌های پژوهش کامیل احمدی از این حکایت می‌کند که اکثر زنانی که ازدواج سفید را برمی‌گزینند، در درازمدت تمایل دارند رابطه به ازدواج رسمی تبدیل شود؛ یعنی ازدواج سفید را عاملی برای تسهیل ازدواج رسمی و مرحله‌ای برای آشنایی قبل از ازدواج رسمی در نظر می‌گیرند. به بیان دیگر، این زنان به دلیل فراهم نبودن شرایط اقتصادی و اجتماعی و حقوقی ازدواج سفید را برگزیده بودند.

این در حالی است که شرکای زندگی آنها، تمایل کمتری به ازدواج رسمی از خود نشان داده‌اند و به عبارت دقیقتر به ازدواج رسمی با پارتنرهای فعلی خود رغبتی نداشتند.

تسهیل در رابطه جنسی از سوی این تحقیق به عنوان عاملی مهم برای ورود به ازدواج سفید است.

پژوهش "خانه‌ای با در باز" دین‌گریزی یا کاهش حساسیت‌های دینی و گرایش به زندگی سکولار را از ویژگیهای زوج‌های هم‌خانه معرفی می‌کند. گرایش‌های سکولار در زنان شرکت‌کننده در این تحقیق، با توجه به مطالبات فمینیستی و برابری‌طلبانه آنها بیشتر بود.

زنان این پژوهش، دین یا حداقل خوانش‌های سنتی از دین، که آنها را محدود می‌کنند، قبول ندارند و این نوع زندگی را نوعی مقاومت در برابر فشار دینی می‌دانند.

عوامل موثر در انتخاب ازدواج سفید

بی‌اعتقادی به ازدواج رسمی با ۴۱ درصد و آزادی حق انتخاب فردی و حق بر بدن با بیش از ۲۰ درصد از مهم‌ترین دلایل گرایش به ازدواج سفید توسط این پژوهش معرفی شده است.

به ترتیب، عدم استطاعت مالی و امنیت شغلی و امکان آشنایی بیشتر از سایر عوامل موثر در برگزیدن ازدواج سفید است.

بی‌اعتقادی به ازدواج دائم با رسوم دست و پاگیری مانند مهریه، شیربها، محدود شدن حقوق فردی زنان در قانون پس از ازدواج دائم ناشی می‌شود.

ازدواج سفید برای چه گروهی جذاب است؟

اکثر زوج‌های این پژوهش ازدواج سفید بین ۲۵ تا ۳۰ سال سن داشته‌اند. پراکندگی جمعیتی آنها در تهران ۴۳ درصد، در مشهد ۳۱ درصد و در اصفهان ۲۶ درصد بوده است.

بیش از ۲۳ درصد مصاحب‌هشوندگان دارای مدارک تحصیلی دکترا و کارشناسی ارشد، ۶۲ درصد فارغ‌التحصیل کارشناسی و کاردانی و بیش از ۱۴ درصد دیپلمه و زیر دیپلمه بوده‌اند.

بکارت، ارزشی که رنگ باخته یا معیاری همچنان مهم؟

با توجه به گسترش روابط جنسی پیش از ازدواج در ایران به نظر می‌رسد دیگر باکره بودن دختر مثل قبل برای جوانان دغدغه نیست و مثل سابق معیاری برای انتخاب شریک دائم زندگی نیست.

کامیل احمدی اما بر این نظر است که موضوع بکارت همچنان مهم است. در این پژوهش، احمدی می‌نویسد از بین رفتن بکارت در ازدواج سفید، شانس ازدواج دائم را برای برخی از زنان کاهش می‌دهد و باعث می‌شود که "روابط همخانگی" ادامه یابد و فرصت‌های ازدواج رسمی برای افراد کاهش یابد.

او می‌نویسد: «ترس ناشی از دست دادن بکارت یکی از نگرانی‌های عمده‌ای بود که مخصوصاً از طرف خانم‌ها در ازدواج سفید مطرح شده بود. با نگاهی به آمارها متوجه می‌شویم که تعداد زیادی هم هستند که به باکره بودن اعتقاد ندارند. ولی عدم اعتقاد، دلیلی بر عدم نگرانی نسبت به از دست دادن باکرگی نیست».

ترس از تحقیر اجتماعی و کتک خوردن

از طرف دیگر مردان زیادی هم بودند که ازدواج سفید داشتند اما با پارتنرهای خود ازدواج نمی‌کردند و دختران دیگری را به همسری برمی‌گزیدند.

در گزارش کامیل احمدی گفته‌ای از مردی ۲۷ ساله نقل شده است که ازدواج سفید را تجربه می‌کند: «آگه خانواده مطلع بشه، صددرصد با تهدید بزرگی مواجه میشی. یک: یا امکان طرد داره یا امکان حذف داره. دو: مسئله دولت که تو جامعه ایران حکم سنگسار داره. سه: آگه اجتماع بفهمه که ازدواج سفید داشتی، شروع می‌کنن به انگ زدن و آنچنان تحقیر اجتماعی پشتشه که امکان داره در حد ضرب و شتم فیزیکی و حتی قطع کردن مناسبات اجتماعی باهات باشه».

چمدانی بسته شده و آماده

از آقای احمدی پرسیدم اگر ازدواج سفید برای مردان در جامعه مردسالاری مثل ایران پیامدهای چنین سنگینی دارد، پس به چه دلیل جوانانی با پیشینه‌های سنتی این همه ریسک را به جان می‌خرند و وارد چنین رابطه‌ای می‌شوند؟

کامیل احمدی معتقد است محاسبه هزینه و فایده مجموعه عواملی که در ازدواج سفید دخیل هستند، باعث شده برخی افراد این ریسک را بپذیرند. افرادی در بین مصاحبه‌شونده‌ها به آقای احمدی و تیم میدانی او گفته‌اند همیشه یک چمدان آماده دم در داشته‌اند و به محض این که خانواده‌شان تماس می‌گرفتند و اعلام می‌کردند که برای دیدن آنها می‌آیند، بلافاصله منزل مشترک را ترک می‌کردند یا آثار همزیستی شریک زندگی‌شان را پاک می‌کردند و در این بین افرادی هم بوده‌اند که از اینکه پنهان‌کاری می‌کنند، رنج می‌برند.

ریسک پذیری برای زوج‌های ازدواج سفیدی که در شهرهای بزرگ مهاجر هستند و خانواده‌های آنها ساکن شهرستان‌های دیگری هستند به مراتب بیشتر است.

ازدواج سفیدی‌ها از چه خانواده‌هایی می‌آیند؟

کامیل احمدی، مردم شناس و نویسنده پژوهش "خانه‌ای با در باز"

جوانانی که ازدواج سفید را به عنوان زندگی مشترک انتخاب می‌کنند در چه جور خانواده‌هایی بزرگ شده‌اند؟

در جایی از "تحقیق خانه‌ای با در باز" آمده است: «براساس روایت‌ها و نقل قول‌های حاصل از تحقیق در خانواده‌های از هم‌گسیخته، فرزندان طلاق یا بدسرپرست به دلایل روانشناختی و اجتماعی بیشتر به این نوع ازدواج تمایل پیدا می‌کنند. این افراد نگرانی از قرار گرفتن در روابط رسمی، ترس از دچار شدن با تبعات طلاق و فرزندآوری را دلیلی برای این شکل از ازدواج می‌دانند».

کامیل احمدی در این باره توضیح می‌دهد که مشخصا در این باره جامعه آماری در اختیار نداشته ولی می‌تواند بگوید برخی از کسانی که ازدواج سفید انجام می‌دهند در خانواده‌هایی که با آسیب‌های اجتماعی بزرگ شده‌اند یا اینکه تک سرپرست و یا بدسرپرست بوده‌اند و نه همه آنها.

در این بین، افرادی وجود داشتند که سابقه زندگی خانوادگی پرتلاطمی داشته‌اند و ازدواج سفید گزینه‌ای بود برای آنها « که از خانواده خارج شوند».

آقای احمدی در ادامه می‌گوید دسته بزرگی از افرادی که وارد ازدواج سفید می‌شوند متعلق به خانواده‌های معمولی هستند، اکثرا شاغل یا دانشجو هستند و به طبقه متوسط روبه بالا تعلق دارند.

فرزندآوری و ازدواج سفید

با نگاهی به سن و تحصیلات جامعه آماری کامیل احمدی میتوان حدس زد این زوج‌ها از میزانی از آگاهی نسبت به راهکارهای پیشگیری از بارداری برخوردار باشند و با توجه به موانع قانونی و حقوقی که ازدواج سفید دارد، این راهکارها را محکمتر به کار بیندند.

تحقیق اما می‌گوید: " مطابق شواهد حاصل از پژوهش به دلیل ناآگاهی جنسی و شیوه‌های ضدبارداری و دسترسی نداشتن به وسایل پیشگیری، بارداری‌های ناخواسته صورت می‌گیرد. همین موضوع شیوع سقط جنین غیرقانونی را افزایش می‌دهد و این امر به نوبه خود سلامت جسمی و روانی زنان را به طور جدی تهدید می‌کند».

تنها ۹۴ نفر از شرکتکنندگان در تحقیق، تجربه بارداری نداشتند، در حالی که ۱۹ نفر باردار شده‌اند و سقط جنین کرده‌اند و ۱۳ نفر باردار شده و زایمان کرده‌اند.

طبق اطلاعاتی که کامیل احمدی جمع‌آوری کرده، هرچه عمر ازدواج سفید بیشتر می‌شود ریسک‌پذیری و خطا در پیشگیری از تولد بچه بالاتر می‌رود.

زن‌هایی که از ازدواج سفید باردار می‌شوند و بارداری را خاتمه نمی‌دهند یا بچه را سرراه قرار می‌دهند یا به مراکز « نگهداری کودکان بی‌سرپرست می‌سپرند. معدود افرادی که بچه‌ها را نگه می‌دارند به دو دسته تقسیم می‌شوند. دسته اول در اثر فشار اجتماعی رابطه را به ازدواج رسمی تبدیل می‌کنند و دسته دوم وارد ازدواج دائم نمی‌شوند ولی بچه را به دنیا می‌آورند که در این صورت باید تبعات این کار را هم به جان بخرند".

در بین جامعه آماری آقای احمدی، سه زن بودند که بدون اینکه ازدواج دائم کنند، بچه‌های خود را به دنیا آوردند و بزرگ کردند.

راهکارها و پیشنهادها

در پایان پژوهش، کامیل احمدی پیشنهاد می‌کند پدیده ازدواج سفید از سوی دولت و مسئولان پذیرفته شود و انکار نشود. مرحله بعدی به اعتقاد این کارشناس، تحقیق درباره آسیب‌شناسی و کارشناسی زوایای آشکار و پنهان ازدواج سفید است تا از آسیب‌های احتمالی آن بر جامعه و خانواده‌ها جلوگیری شود.

بهبود شرایط اقتصادی، اشتغالزایی برای قشر جوان، تسهیل ازدواج، تبلیغ ازدواج آسان و مهم‌تر از آن حمایت مالی از قبیل بیشتر کردن وام ازدواج و وام مسکن از دیگر مکانیسم‌هایی است که این تحقیق پیش‌رو قرار می‌دهد.

لزوم حمایت‌های حقوقی و برخوردار بودن زنان از خدمات مراکزی مانند مرکز بهداشت خانواده و بهزیستی در مواردی مانند خشونت‌های خانگی یا بارداری‌های ناخواسته از جمله مواردی است که نویسنده بر آن تاکید کرده است.

+++++

برچیده کتابخانه ایران شناسی از دویچه وله، آدینه 24-8-2018 / 2-6-1397

<https://t.me/ketabxaneiranshenasi>

<https://p.dw.com/p/33gAw>